

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 26. АПРИЛА 1877.

ПОЗОРИШТЕ

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази свака о дану сваке представе на по тавака. — Стои за Нови Сад 40, а на страну 60 п. месечно. — Претплатата се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примно ће разаштиље овај лист.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

„Застава“ је донела у свом 63. броју под горњим насловом оцену шаљиве игре: „Девојачки завет.“ Та оцена јако се разликује од оне оцене, која је била штампана у 6. броју нашега листа. Ради тог различитог суда прешиштампавамо ми ту целу оцену, радијући се, што је споменути комад дао прилике, да се највише критичари тргну мало из дубоке сна, па су прегли, да поделе мегдан јувачки на пољу наше позоришне критике.

Ваљало би, да је па овом месту почешће опширнијих извештаја са наше позорнице. Ако не баш уза сваку представу, а и онда, кад је повитета. Тим би се и ширала публика боље упознала с репертоаром, па и они, који немају прилике, да читају така извештаја у листу „Позоришту.“ Ми то почињемо с фредровим „Девојачким заветом“ (приказан 2. априла год.), а то највише с тога, што се не слажемо с оценом тога комада у „Позоришту“, па бисмо ради, да вићнемо у нашу публику онако, као оно шекад онај стварац Молијеру: „Courage, Molière, voilà la bonne comédie!“

Гроф Александар Фредро је знатан писац шаљивих игара повијег доба. Његови производи обишли су доста великих позорница разних језика, а превађају их сами писци те врсте. О његовом живањском духу, о његовом дубоком познавању људског срца и друштвених мана, о његовом лаком и доследном начину писања, говорило се на више места с великим хвалом. А да је тај суд праведан, и да нам се ваља радовати, што се фредрови рукосади пресађују и у наш врт, показује ево одмах „Девојачки завет.“ Да га најпре публици прикажемо по садржају и по психолошким свезама, како би сама могла судити.

Ујак! Радостин има ветропировића, нећака Густава. Густав се научио по велиkim варошима, да се вија по свих злих небелих. Ујаку жао

нећака што ће тако пропасти, па да га како сачува, науми га оженити, и то честитом девојком из познате породице (Дубровскоге). Оде је нећаком к њима на село, али ветропировић и не хаје за уљудне обичне девојке. Оне опет (Анђелија и Клара) хоће да су паметније од свега света, па се бојаги завериле, да мрзе мушкиње и да се не ће удавати. Наравно, то рече свака до прве прилике, јер јој је теже рећи: „Ја бих, али ме још нико не ће.“ Али је у томе и друга психолошка основа. Оне су сеоске девојке, а од млађих мушкиња познају сентиментална Албина, који је опет забасао у неку чудну врсту љубави према Клари. Албин је претерано осетљива слаба женска нарав, па се према томе као мушко апсолутно не може донасти, а пајмање живању, отицрој нарави Клариној. Густав би им се допао, али понашање његово према њима утврђује их у уверењу, да имају право, што мрзе мушки и да разложно раде, што су се заветовале. За тај завет чује и ујак Радостин, па како му сви други завети код нећака не помажу, науми, да бар тим заветом дражи. Зна искусни Радостин, да су још праоци наши узбрали јабуку само за то, што је то било забрањено. То је помогло. Размаженом сујетном Густаву не иде то у главу, да се девојка може зарећи да се не јудаје, кад је на свету и таких људи, као што је он. Хоће да купи Анђелију, а кад је баш видио, да се она (бар привидно) не шали, и да ту није као што је он свикао, поче га то дражити. Из шаље постане збиља. Густав облеће све једнако око Анђелије, истиче своје лепше стране, не би ли јој се допао, али све заман: она је (привидно) хладна. Исто му се тако јада и сентиментални Албин на своју Клару, па како сад да помогне себи и другу своме? (Наставиће се.)

МАЂАРСКО ГЛУМАШТВО.

(Сршетак.)

У прву десетину цветања мађарског позоришта спада и епоха књижевног напредовања мађарског. Тада су певали Шетефија, Верешмартија, Кишфалудија; у то доба су писали Арањ, Јоакија, Сиглигетија. Али се угаси сјај мађарског позоришта. У нечем му је сметала опера и балет, а шкодило му је особито то, што није имало ваљана глумачка подмлатка. Данашњештанско народно позориште нема у уметничком погледу никаква значаја, а оно је најбоље мађарско позориште. „Старих“ је нестало, а „млади“ су пигмеји (кепеци) у уметности. Само још две глумице сећају нас прошлих лепих дана, госпођа Корнелија Пријелова, удовица Сердахељијева, и госпођа Флора Фелекијева. Оне су већ остариле и поседиле, али нас још запосе у младачким улогама. Младе женскиње на нашој позорници имају неку махну, која данас у оните времена у данашњем мађарском глумљењу, а то је неко певање у декламацији, због чега нам трагичан патос изгледа неприродан. Па тај начин говора употребљује се често и у позоришним и шаљивим играма, где пре све-

га треба приредно да се глуми. Тој жалосној манири уче се глумци у драматској школи народног позоришта, из које је изишао готово сваки глумачки подмладак.

Да ли ће мађарско позориште опет добити нове снаге и сјаја? Не верујем! Повесница позоришна учи нас, да сваки народ само један пут достиже врхунац уметничке славе. Доба славе и сјаја не ће се више никад вратити испанском позоришту, никад се више неће повратити времена Шекспирова у Иngleској, Корнелјева, Рапинова и Молијерева у Француској, Петрова и Шилерова у Немачкој. И Мађарска је имала своју епоху пролећа у глумачкој уметности и књижевности, — али је она давно прошла. Ако мађарско позориште у свом онадању јако кубури, то је узрок тога појава, што је мађарски народ мален, те му је и творна сила малена. Одушевљеност за мађарским позориштем живи још у народу, али је већ увенуо цвет, што је нерда цвatio дивним бојама.“

СЛИКСТАЖА.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Сплетка и љубав“, Грађанска жалосна игра у 5 чина, од Фридриха Шилера, с немачког превео Ј. Ђорђевић.)

У уторак 19. априла о. г. дневисмо се неумрлом Ђенију шилеровом. Тога вечера приказана је на нашој позорници његова грађанска трагедија „Сплетка и љубав“. Наша публика познаје већ од пре звачај, врлице и мане тога производа; ми га дакле не бисмо морали с нова претресати. Али ко би био кадар споменути тек само име шилерово, па онда притајати, или сузбити осећаје и рефлексије, што се том приликом роде у души пашој?

„Сплетка и љубав“ је од првих, али и најзначајнијих драма шилерових. Она је, по своме замислу, тако рећи отледало шилерова карактера и кајинут, што нас упућује у смер његов. Живахац, слободан и напредан дух шилеров не познаје других гранича, до истине; а осећајво, нежно и члененијо срце његово гори само јединим пламом, — пламом чисте љубави. Таки дух не трији мрака, лажи и глупости, него предњачи и расветљује светилом свести све таме

и заблуде, а немилине руни што му је на путу. Тако срце не подноси неправде, неједнакости и подлости, него је храм љубави, а у том храму се друге песме поје. Једном речи: шилеров идеал беше савршен, а према томе слободно и спретно човечајство.

Затим идеалом тежио је Шилер сваком речи својом. Тај идеал створио је и „Сплетку и љубав.“ На зворовима и у цалатама шилерове стајбине онога доба газила се истина и правда, исмејала се љубав и чист осећај, сузбијао се најпредан дух и слобода, скрњавила се светиња најиророднијих човечанских права, а за то је господариза и бујала лаж, претварање, подлост, глупост и све друге мане човечије нарави и духа. Најгоре у же и зликови беху у злату и око престола, а поштен и честит грађани иоништен до скота. Честитост се давила у горком зноју свога труда, а неваљали ленъивац рапах близгао у добру. Најсвеџија човечија права, па и њих неправедни силини подругљиво зорише јединим махом. Је ли то могло на тако пробиј? Зар то да не утиче на духове, као што беше шилеров? Шилер не могаше стријеливо гледати таке прилике у свога народа,

нега се и нехотице/истаче покајником и осветником уврђена човечанства, да живом сликом подигне и охрабри сједи, а попрети и казни с друге стране. Тако је постало више његових драма, и. пр. „Хајдуци“ и „Фијеско“; а тако је постала и „Силетка и љубав.“

„Силетка и љубав“ износи нам крavу слику, али та слика диже душу нашу, а срце нам креће у добру. Понтена грађанска породица бори се за најсветија своја права с поквареним и надувеним великашем. Представници добrog начела истине пате и падну у тој пеједнакој борби, алије онеп победа њихова — победа њихове идеје. Они падну, али као венцем славе окићени мученици, као свеци, а њихова ствар живи још даље, и сгостручи се у хиљаду срдца. Невалаштво и истина бесе, али за кратко: казна им је неизбежна, а вечна осуда осигурана. Искрена љубав и честитост привидно страдају, али то страдање не буди у душама нашим страх, него искрено саучешће и штовање. Лујза, Фердинанд и Милер су у нашим очима на врхунцу човечанства, и то баш са те победе, а президент Валтер и Вурм су измет људски. За Лујзу бисмо радо и онај отров попили, и чисто јој за њу завидимо, а за Вурма не бисмо ни прета окаљали. Његове се судбине сваки гроzi и гнуша.

Према овоме види се, шта је замисао и тенденција те трагедије, а види се и то, колико би могла замешити у душу човекову. Је ли она, према својој лепоти и величини, тако и изведена, могла бисмо судити већ по имену шилеровом. Али ћемо се и о томе осведочити.

Грађански живот је веома необичан објекат за трагедију, и Шилер је код Немаца од првих, што је претао, да њиме успе. Круг грађанског делања, тако је мален и обичан, да се готово неда ни појмити у строго трагичним моментима. Та трагика хоће лако да се претвори у противност своју. Па како је онда Шилер могао успети, и од куда да је „Силетка и љубав“ ипак трагедија у естетичном смислу те речи?

На то питање одговара сам дух шилеров. Њему је срце човечије полуѓа, што светом креће, а то срце је у свих људи једнако снажан мотор. Шилер је изабрао за своју трагику љубав и поштење, а то двоје могу бити неусини извори борбе и у грађанском животу. Лујза и Милер су трагични само са те стране и само у том облику, како их је Шилер цртао. Они би јамачно постали смешни, да их узмемо са које друге стране, т. ј. да им песник својим великим духом није определио област и тиме им ударио пепчат трагична достојанственост. Милер је истине само прости музикант, али чврсто поштење његово рече: ти одмах с почетка, да би тај прости човек био кадар, успети се до трагичне висине, борити се и ирапасти за своје поштење, дакле за идеју. Лујзина љубав према Фердинанду има само једну границу — а то је љубав детињска и њено поштенство, али та граница је тако строго обележена, да је не сме прекорачити, а да не изгуби од свога трагичног значаја. Борба између тога двога, то је онеп трагичан момент у њеном карактеру. То је оно т. з. духовито схваћање грађанске трагике и тиме је Шилер успео.

Исто тако духовито цртани су и други карактери. Невалаша човек и отац, тако рећи, зликовац на незаслуженом месту (Валтер); ласкова, себична, па после неверна удварица (Вурм); туноглав, низак, а надувен племић (Кадб), страсна, али онеп за то достојанствена фавориткиња (Мил-

фордова) — то су типови, како их је ретко где наћи тако конзеквенто нацртане. Да је при томе и формалан склон красан и према естетичним захтевима, знаће сваки, који познаје драме шилерове.

Така дивна замисао, на у таком облику, мора неодоливо утицати и на душу и на срце човечије. Ми сило осетимо, и то прави трагичан утисак. Ми жалимо и саучествујемо, али нас судбина наших јунака не поништава, него нас још диже и креће. Тај утисак ослабљен је само у толико, у колико ми не појмамо таких прилика. Оне су се сада и у Немачкој изгубиле, дакле су и за Немачку застареле, а у нас их никад и не беше.

Преостаје нам још да речемо коју о самој представи.

Грађевић (Лујза) живо је схватала и љубав и дејтињу оданост. Где год су те две стране њене душе долазиле у колизију, ту је представила борбу истинитог и верног. Најзначајније изразила је ту борбу у призору, где јој Вурм диктира писмо. Видиш на њој да неизмерно љуби Фердинанда и слоје лепо име, а видиш како је као громом порази вурмова реч: „Целату вашега оца.“ Душа јој се сило колеба, тело већ малаксава од те душевне боље, а она скочи немо, да га на призору оснажи чистим ваздухом. Као је то одударало, према хладном и бездушном ионашњу вурмовом и његовим сатанским интенцијама. Она га само краткад мирно погледи, али у том погледу огледу се бескрајна мржња и гнушање. Исто тако снажан је њен призор, где Лујза помирљивим, меким, умиљатим гласом подсећа Фердинанда на сретније дане њихове љубави и на своју љубав, да му тиме индиректно рече, како ју и сада усрећује та љубав. Права, декламаторна патетика јој је много слабија од неме, јер често прелази у хладан, надувен патос немачки. — 1. Ружић (Фердинанд) дивилисмо се у у првом призору с оцем. Још ништа није рекао, а већ си у напред могао видити, шта ће оцу одговорити. Са лица и држања могао си читати цео значај фердинандов. И остало значајна места спровео је г. Ружић духовито и верно, само што је овога вечера у јачим афектима глас му губио боју. — Госпођа Ружићка (Милфордова) импоновала нам је у почетку своје страсти и у својој резигнацији. И она веома пресађује борбу душе у спољне знаке. — Госп. Лукић (Милер) показао је, да је за ту врсту улога. Верно је приказао поштена грађанина и милостива оца, а особито веома увређену част и достојанство. Само што није никад ни изилазио из те патетике. Грађанском музиканту Милеру не приличи увек онај виши трагичан патос. Он своје осећаје изражава обично много простије, и само је по где момената, где ступа у праву трагику. — Г. Сајевић (Калб), оперирао је веома својим гласом и кретањем. За чудо, што је комика сајевићева од велика обима. Да г. Сајевић боље мотри на то, могао би се тиме јако користити. Он има тако рећи читалих скала у својим средствима, али их не употребљава. Тако по некада ходе да се то истакне, и пра у камбовим речима: „А шта ће онда самоном бити?“ — Г. Зорић који је као президент био лепа појава, и г. Марковић покретали су од своје стране целину тако тачно, да је цела представа пила као добро павијен сахран.

Б.

Издаје управа Српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

18. ПРЕДСТАВА.

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 26. АПРИЛА 1877.

С НОВОМ ПОДЕЛОМ УЛОГА ПРВИ ПУТ:

ГОСПОЂЕ И ХУСАРИ.

Шаљива игра у 3 чина, од грофа АЛЕКСАНДРА ФРЕДРА, превео ЛАЗА ТЕЛЕЧКИ.

О СЮБЕ: Овај спектакуларни представа је симболично-историјска драма о хусарима и њиховој појави у Европи и Србији.

Мајор, Ритмајстор, Лађман Едмунд, Капелан војнички, Оргонова, Динтерова, Амалија, Софија, пајторка оргонове, Лиза, Мина, Сузана, Мартин, хусари, Јован, Збива се на пољском добру мајоровом.

сви из једне хусарске
регименте на отпушту

У ПРЕТПЛАТИ 15.

Сајевић.

Зорић.

Бошковић.

С. Рајковић.

Д. Ружићка.

Ј. Поповићева.

Ј. Сајевићка.

Л. Хадићева.

М. Рајковићка.

Љ. Зорићева.

Б. Хадићева.

Рашин.

Јуришић.

Учетвртак 28. априла: „КИН!“ Позоришна игра у 5 чинова, написао Александар Дима, превео К. Н. Христин.

Г. М. РАЈКОВИЋА и С. С. РАЈКОВИЋ, пре тога чланови народног позоришта у Загребу, као гости.

Умољавају се нација поштовани претплатници, да би изволели исплатити своју претплату у

Установи народног позоришта, која ће бити отворена у јесен, ако ће се овој години

представа узимати за најбољу, ако ће се овој години отворити позориште у Београду.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.